

В. П. Барбара,

кандидат юридичних наук,
суддя Верховного Суду України у відставці,
заслужений юрист України

УДК 347.13

СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Наукова публікація присвячена розкриттю соціальної природи юридичних відносин. Соціальні відносини визначені як вид суспільних відносин, які складаються між різними соціальними суб'єктами, їх спільнотами в можливостях задоволення життєвих потреб. Ці відносини або тією чи іншою мірою згуртовують соціальних суб'єктів, між якими вони формуються, втілюють в собі єдність їх інтересів, що відбувається за посередництвом індивідуального та нормативного впорядкування соціальних зв'язків за допомогою системи правових засобів, які надають їм юридичної форми. Ця юридична форма є способом організації, існування, функціонування права в суспільстві, що підкреслює його службову роль в суспільстві. В результаті такої побудови відповідні відносини наповнюються взаємодіючою облігаторністю поведінки їх учасників щодо предмета та мети діяльності останніх. Відбувається формування суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Виникає юридичне відношення як форма індивідуально предметних суспільних відносин, у підґрунті яких саморегульовано сформовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників, для яких характерна індивідуальна відокремленість їх предмета, суб'єктна сфокусованість, саморегулятивна визначеність та диспозитивна облігаторність.

Ключові слова: правові відносини, соціальні зв'язки, юридична форма, суспільство, суб'єктивні права, юридичні обов'язки.

Правові відносини є однією з фундаментальних категорій теорії права. Саме вони є тим засобом, яким надається інерція в структурі правової матерії. Отже, правовідносини розкривають функціональну-динамічну сторону того чи іншого правового явища. З їх допомогою право починає реалізовуватися: здійснюються права, виконуються юридичні обов'язки. Тому питання дослідження природи правових відносин має актуальне значення для юридичної науки сучасної України.

Визначення соціальної природи правовідносин становить загальну методоло-

гічну проблему не тільки правової науки, а й філософії та соціології. Проблемні питання цього напрямку дослідження є предметом галузевого інтересу вчених різних напрямів соціальних наук. Свого часу дослідженню проблем правових відносин у суспільстві приділяли увагу такі вчені як О. С. Йоффе, М. Л. Халфіна, Г. К. Толстой, Н. С. Кузнецова, Є. О. Харітонов, А. В. Коструба тощо. Транспарентність цієї правової категорії, її міждисциплінарний характер вимагає її розгляду, в тому числі, поза межами виключно теорії права. Не випадково, ще в 1974 р. Р. О. Халфіна ви-

значала, що на всіх етапах розвитку радянської юридичної науки проблеми правовідносин притягають увагу вчених, які працюють у сфері різних галузевих наук [1].

Метою цієї наукової публікації є дослідження соціальної природи правових відносин і визначення ролі та значення останніх у суспільстві.

Запровадження інтервального стилю мислення, який виражає перехід від одномірного бачення Всесвіту з позиції «абсолютного глядача» на його дослідження в різних спектрах та інтелектуальних перспективах дає можливість адекватно пізнати феномен «правовідносин» у трансцендентній теоретичній площині, зокрема з позиції соціальної філософії. Правові відносини безпосередньо пов'язані із суспільними відносинами як певна форма соціальної діяльності індивідуума. Їх мета полягає в примиренні та гармонізації зіштовхуючих та перехресних інтересів і вимог. Вказане підкреслює службову роль правових відносин щодо суспільних і дозволяє розглядати їх як юридичну форму реалізації останніх (О. С. Іоффе, Ю. К. Толстой) [2; 3] або як самостійний вид суспільних відносин (С. Ф. Кечек'ян,) [4] чи охоплюють увесь масив суспільних відносин, оскільки останні не можуть існувати поза правом (О. Халфіна) [1]. В цьому, зокрема, полягає загальна ідея визначення природи правових відносин, навколо чого тривалий час йшла наукова дискусія вчених радянського періоду.

На сьогоднішньому етапі розвитку сучасної цивілістичної думки акцент наукових досліджень із загальних питань теорії правовідносин змістився в бік прикладного аналізу окремих видів правових відносин, дослідження інструментальної характеристики процесу їх реалізації, що має переважно галузевий характер (житлові, сімейні, корпоративні тощо). Зокрема, прикладом наведеному є доробки вчених І. В. Лукач [5] та Л. В. Красицької [6]. Проте, незважаючи на зміну вектору дослідження сутності правових відносин, проблема визначення їх місця в суспільному житті

залишена відкритою, у її вирішенні серед наукової спільноти немає єдності.

Кожній людині з її потребами протистоїть інша з власними потребами та інтересами. Як результат соціальна функція поведінки одного або більшості індивідів залежить від свідомості та поведінки інших. Пов'язана циклічною взаємозалежністю, за якої дія одного суб'єкта є одночасно причиною та наслідком зворотних дій іншого, така соціальна взаємодія суб'єктів формує сталу систему суспільних відносин. В її підґрунті ідея соціального порядку як іманентне прагнення будь-якої системи до рівноваги.

Структура таких соціальних відносин передбачає взаємодію її елементів, кожен з яких виконує власну функцію суб'єктивної свідомості, а сукупно впливає на функціонування громадянського суспільства, членом якого він є. Отже, соціальні відносини — це сфера соціальної діяльності, яку відрізняють свої об'єкти і процеси, свої суб'єкти і свій предмет, спосіб та форма їх взаємодії.

У переважній більшості випадків соціальна взаємодія членів громадянського суспільства має обумовленість свого існування зовнішнім фактором. Ці фактори (природні катаклізми, збройні протистояння, міграційні процеси, маргінальність суспільства тощо), з одного боку — єйдос небезпеки для цілісності соціуму, а з іншого — а *contrario* умова дієвого розвитку такого суспільства як результат рефлексії протистоянню за його виживання. Така взаємодія має в своїй основі колективну свідомість. Цей колективний «розум» забезпечує цілісність суспільства та вектор його розвитку. В той самий час, природа таких відносин не вичерпується межами публічного характеру соціальної взаємодії членів суспільства. Нова парадигма існування соціуму, яка виносить на перший план забезпечення особистих інтересів особи, захист її власності тощо, дає поштовх розвитку соціальним інституціям приватного характеру. Їх зміст полягає у встановленні пріоритету індивідуального над колективним. Суспільні відноси-

ни, як обґрунтовано зазначає болгарський філософ Панайот Гіндев, являють собою «окремих випадок специфічного прояву загального зв'язку між явищами об'єктивної дійсності» [7].

Проте, такий абстрактний підхід створює розумні суперечності між приватним та суспільним. Усунення таких суперечностей досягається в структурній диференціації соціальних зв'язків учасників суспільних відносин, визначення внутрішнього кола відносин між членами громадянського суспільства, а також у формуванні ідеальної пропорції приватного з публічним у соціумі. В контексті наведеного йдеться про комплекс індивідуалізованих взаємовідносин між членами соціуму з метою забезпечення власного прагнення до користування матеріальними та нематеріальними благами для задоволення приватних потреб. Цій формі соціальної взаємодії характерна персоніфікованість учасників, індивідуалізованість їх інтересу, відокремленість від суспільного.

Логіка питання полягає в тому, що в кожній сфері суспільних відносин об'єктивно існують групи інтересів, які за природою свого існування необхідно диференціюються на індивідуальні та колективні, приватні і публічні. На нашу думку, таке соціальне явище пов'язано з тим, що забезпечення інтересів однієї групи не може бути реалізовано засобами, природа застосування яких має рацію для іншої. Тобто приватний інтерес не може бути реалізований в той самий спосіб, що й публічний ані предметно, ані змістовно.

На думку А. В. Чичканова, громадська сфера (суспільство) може розглядатися як специфічна, але вже на іншій підставі — щодо державної сфери. Тобто специфіка громадської сфери виникає як система громадського самоврядування (громадської самоорганізації), що вбирає в себе підсистеми громадських організацій, громадської власності, суспільної свідомості і громадської думки (в тому числі громадської підтримки або громадського протесту) і співіснують з системою державного управління. Вчений та-

кож зазначає, що з'ясування сенсу і змісту соціальної (так само як економічної, політичної, духовної) сфери можливо лише в рамках зіставлення зі сферою суспільних відносин, тобто коли суспільство розглядається неспецифічним (родовим), освітою для власних (внутрішніх) — специфічних сфер [8].

Однак сферу соціальних відносин слід розуміти набагато складнішою, ніж просто сукупність соціальних установ. Вона пронизує найрізноманітніші аспекти людської життєдіяльності, починаючи з виробництва, і включає побут, задоволення культурних, освітніх, медичних та інших життєвих потреб, куди «соціальні установи» входять як соціальна інфраструктура. До соціальної сфери відносяться всі об'єкти і процеси, які беруть пряму участь у формуванні властивостей системи, пов'язаних з відтворенням і вдосконаленням особистості (групи), задоволенням її вітальних і вищих потреб [9].

Таким чином, соціальні відносини можна визначити як вид або клас суспільних відносин, які складаються між різними соціальними суб'єктами — індивідами, їх різними спільнотами і об'єднаннями, а також між індивідом і соціумом будь-якого масштабу в можливостях задоволення життєвих потреб і способах життєдіяльності. Ці відносини або тією чи іншою мірою згуртовують соціальних суб'єктів, між якими складаються, втілюють у собі єдність їх інтересів і взаємну підтримку, солідарність, або, навпаки, роз'єднують суб'єктів відповідних відносин (теж різною мірою), втілюють у собі розбіжність або навіть протистояння в їх інтересах, у характері і спрямованості їх життєдіяльності [9].

Внутрішньоінституціональні соціальні зв'язки індивідуалізуються за змістом та персоніфікуються за складом. Унаслідок такої структурованості досягається відповідний соціальний ефект (задоволення індивідуальної або колективної потреби), який полягає в реалізації свого прагнення в забезпеченні приватного інтересу. Але ціннісна експектація як показник активності індивідуума в соціумі

може бути обумовлена не тільки прагненням досягти позитивний соціальний ефект, а й намаганням забезпечити його захист або охорону. Отже, такі внутрішні соціальні відносини виникають як результат взаємодії членів соціуму, їх окремих груп між собою з метою отримання певного ціннісного показника своєї діяльності. Це відбувається через позитивну поведінку людини.

З іншого боку, на формування соціальних зв'язків між членами певної соціальної групи також впливає девіантна поведінка особи. Але, слід підкреслити, що це відносини вже іншого типу. Вони скеровані на досягнення соціального результату «зворотної дії». Що мається на увазі? В наведеному випадку формування соціальних відносин не мають мети задовольнити прагнення особи в отриманні соціального блага. Навпаки, їх мета полягає в протидії девіантності такої особи шляхом охорони конформних соціальних зв'язків або їх захисту. При цьому це той рідкісний випадок, коли захист приватного забезпечується публічним інтересом, оскільки соціальна девіація створює загрозу існуванню суспільства.

Необхідною умовою сталого розвитку суспільства є його організованість, впорядкованість відносин між його членами, а також регламентація вектору його розвитку. Вказане досягається шляхом соціальної регуляції суспільних відносин. Підкреслимо, що соціальна регуляція надає стабільності таким відносинам, впевненості в їх належній реалізації. За посередництвом соціального регулювання не тільки визначається поведінка людини, а й надається напрям її функціонування та розвитку у встановлених суспільством межах. Забезпечення такого регулювання досягається за допомогою сталої моделі відповідних нормативних та організаційних форм регулювання, які властиві певній соціальній системі. Об'єктивно, такий результат забезпечується належним юридичним інструментарієм. Його використання сторонами має за мету встановити предмет таких відносин, закріпити їх зміст,

надати їм відповідну форму реалізації. Така ідея полягає в тому, що позитивні взаємні приватні інтереси членів соціуму в абсолютному вимірі синергічні. Сторони такого роду соціальних відносин, залежно від характеру їх прагнення, самостійно визначають обсяг та зміст юридичного інструментарію, за посередництвом якого відбувається їх впорядкування. Вказане реалізується за посередництвом індивідуального правового регулювання, засобами якого (правовими засобами) виступають індивідуальні правовстановлюючі веління та приписи (цивільно-правовий договір, інші правочини), або неіндивідуальні саморегламентовані засоби (звичаї). Публічні інтереси суспільства впливають на приватні в похідний спосіб, коли такий вплив обумовлений необхідністю забезпечити загальні інтереси суспільства. Відповідно, нормативне впорядкування соціальних відносин, яке більш характерне для забезпечення саме публічних інтересів, впливає на приватні у випадках неповноти індивідуального впорядкування відносин сторонами або в разі імперативності нормативного в таких відносинах. Зокрема, засобами нормативного впорядкування забезпечується результативність досягнення мети суспільних відносин у випадках соціального конфлікту між їх учасниками (заподіяння шкоди).

Отже, індивідуальне та нормативне впорядкування соціальних зв'язків між членами суспільства під час реалізації їх приватного інтересу досягається за допомогою системи правових засобів, які надають таким відносинам юридичної форми. Ця юридична форма є способом організації, існування, функціонування права в суспільстві, що підкреслює його службову роль у суспільстві. В такий спосіб будується внутрішня організація змісту певних суспільних відносин. У результаті такої побудови відповідні відносини наповнюються взаємокореспондуючою облігаторністю поведінки їх учасників щодо предмета та мети діяльності останніх. Так, в учасників відповідних відносин відбувається формування суб'єктивних прав та юридичних

обов'язків. Через обов'язковість останні стають юридичною формою індивідуальних суспільних відносин. Виникає юридичне відношення або, висловлюючись сучасною юридичною термінологією, правове відношення. Таким чином, соціальне регулювання суспільних відносин відбувається за посередництвом права як засобу впорядкування суспільних відносин. Отже, правові відносини мають соціальну природу свого існування. Вони є засобом суб'єктної та предметної індивідуалізації відносин у суспільстві. Вказане дозволяє переконатися, що правові відносини — похідні від суспільних, виконують належну ним службову роль щодо останніх та співвідносяться як базис (суспільні відносини) та надбудова (правові відносини). Ця юридична форма індивідуальних суспільних відносин розкривається через їх зміст (суб'єктивні права та юридичні обов'язки).

Проте наведене судження не є єдиним в теорії права. Дослідження численної монографічної літератури дорадянського, радянського та пострадянського періодів розвитку науки теорії права дозволяє говорити про багатозначність визначення цієї юридичної конструкції. Як зазначалось раніше, категорія «правові відносини» розглядаються деякими вченими як специфічний вид (різновид) суспільних. Зокрема такої позиції притримувався С. Ф. Кечек'ян, вказуючи, що правові відносини — це особливі ідеологічні відносини, що виникають внаслідок впливу норм права на поведінку людей. Це специфічні суспільні відносини, що виникають у результаті здійснення цих норм і являють собою зв'язок прав однієї особи з кореспондуючими їм обов'язками іншої особи. У них відбивається характер, тип виробничих відносин, що становлять зміст правовідносин [10].

Критичність наведеної точки зору С. Ф. Кечек'яна підкреслив Ю. К. Толстой, позицію якого повністю поділяє автор цього дослідження: «...якщо предметом правового регулювання у всіх випадках є фактичні суспільні відносини, а останні є специфічна форма суспільних відносин, то правові відносини —

це особливі ідеологічні відносини, за допомогою яких (через які) норма права регулює фактичні суспільні відносини. Визнавши ж правові відносини допоміжною ланкою між нормою права і фактичним суспільним відношенням, ми в той же час, визнаємо тим самим, що і правові відносини виконують певну службову роль по регулюванню фактичних суспільних відносин, що лежать в їх основі. Виділення правовідносин якості особливого виду — ідеологічні відносин є абстракцією. Однак це — розумна наукова абстракція, бо вона дозволяє нам, виходячи з правильних методологічних положень, пояснити, чому предметом правового регулювання є фактичні суспільні відносини, хоча правові відносини і виступають як форма цих відносин [3].

Правові відносини не призводять до створення окремого виду суспільних відносин. Ці відносини не мають самостійного предмета, відмінного від предмета тих суспільних відносин, що правом регулюються. Крім того, тут не з'являються будь-які змістовні предметні особливості. Вони лише надають юридичної визначеності відносинам, які предметно індивідуалізуються між певним колом суб'єктів. Тобто отримують відповідну правову форму свого існування. Практична правова діяльність не має власного предмета, на відміну, наприклад, від виробничої діяльності. При цьому слід погодитися з Ю. Г. Ткаченко, який зазначає, що регулювання не змінює характеру відносин, тобто вони залишаються або економічними, або політичними, або духовними. Правовий елемент суспільних відносин виступає формальною стороною їх змісту [11].

Для того щоб виникли правові відносини, мають бути фактичні суспільні відносини в об'єктивній реальності, або можливість їх існування в цілому. Важко уявити собі існування правовідносин з оренди майна поза межами відповідних економічних відносин. Визнання правовідносин окремим видом суспільних відносин нівелює останні як базис для формування їх юридичного змісту. Фактично це призводить до створення двох

тотожних видів відносин. Виникнення правового відношення не припиняє існування відповідного фактичного. Якщо рухатись далі цією логікою, виникає риторичне запитання: яке з двох відносин має право на нашу увагу? Чи можна тоді стверджувати, що друге суспільне відношення, яке існує окремо від правового, знаходиться поза правом. Для правового ментальності особи радянського часу відповідь на це запитання напрошується само по собі. Зайва врегульованість усіх без виключення сфер суспільного життя в період СРСР є поясненням цьому. Суспільні відносини за межами правових відносин мають право на своє існування, але в достатньо обмеженому виді. Це такі відносини, які врегульовані соціальними нормами поведінки їх учасників та об'єктивно не вимагають впливу на них з боку нормативно-правового регулятора, наприклад духовні. В цьому контексті ми бачимо формування двох видів суспільних відносин: які піддані правовому регулюванню (економічні, політичні відносини тощо), а також такі, які не перебувають під ним (моральні, духовні відносини тощо).

Рухаючись такою логікою, ми незмінно приходимо до розуміння правовідносин як окремого виду суспільних відносин. Проте, з огляду на сьогодення, виходячи з природи правових відносин, яка розкрита в першій частині нашого дослідження, ми можемо стверджувати, що держава значно звузила сферу правового впливу на суспільні відносини, надавши їм можливість саморегуляції. Така саморегуляція суспільних відносин розкривається через здатність суб'єктів на власний розсуд надавати узгоджену між ними юридичну форму відповідним суспільним відносинам. Наведене свідчить, що, називаючи відносини правовими, ми надаємо їм функціональної характеристики, але не змістової. Тому слід зазначити, що не існує правових у власному сенсі відносин. Існує лише правовий спосіб регулювання суспільних відносин [11].

Також існує точка зору, що всі суспільні відносини є правовими. Так, як-

що суспільні відносини виступають як предмет правового регулювання, то це відношення з самого початку виникає в правовій формі. Процес утворення суспільних відносин невіддільний від надання цьому відношенню правової форми. Зокрема таку позицію посідає Р. О. Халфіна.

В обґрунтування своєї позиції вчена зазначає, що «...складні процеси управління народним господарством, задоволення сукупних потреб суспільства та індивідуальних потреб громадян опосередковуються правом. Право відіграє найважливішу роль у вихованні членів суспільства. Норми права ґрунтуються на використанні досягнень науки, колективного досвіду. Вони встановлюють модель поведінки, необхідної для досягнення поставлених суспільством цілей. В умовах соціалізму, пише Р. О. Халфіна, не тільки істотно розширюється сфера дії права, а й змінюється його характер. У такий спосіб право набуває нових рис, виконує важливу організуючу роль. Таким чином, зазначає вчена, правовідносини — необхідна форма значного кола суспільних відносин [1]. Проте, в такому випадку виникає розумне запитання: яким чином кваліфікувати кримінальне правовідношення? Навряд чи виправданим є його розуміння як форми суспільного відношення, врегульованого правовою нормою. Це розумно, отже, скоєння кримінального злочину не може перебувати в межах нормативної регламентації. Не більш нерозумним є в такому ракурсі розгляд кримінального правовідношення як суспільного. Маргінальність поведінки особи проявляється в суспільних відносинах, але це відносини, здійснення яких не має суспільного інтересу. Отже, на прикладі наведеного ми можемо надати додаткової аргументації щодо природи правових відносин та їх співставлення із суспільними. Безспірно, якщо кримінальні відносини не регулюються правовою нормою, то останні можуть тільки охоронятися нею. Тобто скоєння злочину перебуває за межами правової регламентації. Юридичного характеру отримують відносини, пов'язані

із наслідком вчинення протиправних дій в суспільстві. Результат злочину створює конструкцію юридичних відносин, яка має мету поновлення інтересів особи, її захист. Інакше кажучи, скоєння кримінального злочину призводить до виникнення відносин у певній правовій формі, за посередництвом якої забезпечується захист права особи.

Багатовекторність поглядів на природу правових відносин обумовлена рядом факторів. По-перше, характер суспільно-економічної формації, в межах якої будувалась система та категоріальний апарат юридичної науки колишнього СРСР. Так, протягом тривалого часу право розглядалось з позиції юридичного позитивізму, як система нормативно-обов'язкового регулювання поведінки людей, яка підтримується державою та виражає матеріально обумовлену волю господарюючого класу, що мало високу державну забезпеченість. Право пронизувало майже усі сторони суспільного життя. Диспозитивність у правовому регулюванні суспільних відносин було зведено до доволі вузької сфери особистих (майнових, немайнових) відносин громадян.

Наведені умови, на нашу думку, призвели до розуміння правових відносин як віддзеркалення суспільних відносин у цілому, що отримало відповідне доктринальне відображення в теорії права. Формула, за якою «право це закон, а закон регламентує всі сфери суспільного життя», складала основу радянського праворозуміння. Але на сьогоднішній день така позиція не витримує розумної критики. Навряд чи нормативне регулювання усіх сфер суспільного життя є адекватним рівню розвитку сучасного громадянського суспільства, яке будується на інших принципах взаємовідносин держави та суспільства. Більш того, викликає розумний сумнів щодо вичерпаності норми права як універсального регулятора суспільних відносин. Об'єктивно, що, окрім правової норми, суспільні відносини знаходяться під впливом факторів саморегуляції. Зокрема, за допомогою цивільно-правового до-

говору сторони можуть визначити зміст правовідносин незалежно від наявності правової норми, яка регулює такі відносини, або її відсутності в цілому, що дозволяє вести мову про існування так званих альтернативних регуляторів суспільних відносин.

У свою чергу, серед технічних факторів, які впливають на розуміння правовідносин у громадянському суспільстві, слід виокремити міжгалузеву конкуренцію, яка існує в правовій науці дотепер. Питання в тому, що вчені — представники різних напрямів розвитку юриспруденції — вкладали власне галузеве бачення в науковий категоріальний апарат. При цьому, за відсутності узагальнюючого, вихідного розуміння сутності тієї чи іншої правової конструкції, яка могла би бути основою для подальших галузевих розробок, такий категоріальний апарат позбавлений системності. Типовим прикладом тому є юридична конструкція «правовідносини». Якщо відійти від суто змістовного розуміння поняття «правовідносини», яка дається вченими радянського і пострадянського періоду розвитку правової науки, ми побачимо їх галузеву орієнтацію. При цьому кожен з науковців піддає критиці іншого, не звертаючи уваги на те, що позиція кожного з них формувалася під впливом тих структурних елементів системи права, в якій вони мають спеціалізацію. Так, представники цивілістичного напрямку юриспруденції (О. С. Іоффе, Ю. К. Толстой) піддають критиці вчених публічно-правового при розгляді відповідної правової конструкції, зокрема правових відносин (Р. О. Халфіна, С. Ф. Кечек'ян). В свою чергу, представники теорії права відстоюють позицію, яка не вписується в цивільно-правову матерію.

На наше переконання, вирішення вказаної проблематики бачиться у більш конкретному розмежуванні сфер наукового дослідження юридичної науки серед вчених із збереженням відповідної їй предметної систематизації. Теорія права розкриває глибинні закономірності роз-

витуку права і держави, які мають теоретико-методологічне значення. В той самий час, галузеві науки, зокрема цивільне право, мають спеціально-юридичне значення. За їх посередництвом розкриваються сутність та зміст відповідних загальнотеоретичних правових конструкцій вже в інструментальному вимірі. Між вказаними сферами дослідження не може бути наукової конкуренції. Вони співвідносяться із загальне та спеціальне. Галузеві науки, зокрема цивільне право, основою якої є евристичний метод пізнання, створює живе середовище для реалізації футурологічного методу теорії права, яка синтезує відповідні елементи системи, доповнюючи усталені загальнотеоретичні юридичні конструкції новим «обличчям» в інтегративний спосіб за принципом додатковості Нільса Бора.

Узагальнюючи наведене, зазначимо, що правові відносини (правовідносини), або, як краще казати — «юридичні відносини», оскільки цей термін найбільш повно відображає його змістовність як правового засобу регулювання суспільних відносин, мають соціальну природу

свого існування. Суспільні відносини як достатньо абстрактна категорія, наповнюючись саморегульованим суб'єктивним правом окремих осіб стосовно предмета інтересу, конфігурується в юридичне, тобто навантажується обов'язковим для сторін змістом, що фіксується в певній формі.

Отже, юридичні відносини (правовідносини) — це форма індивідуально предметних суспільних відносин, у підґрунті яких саморегульовано сформовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників.

У наведеному визначенні поняття юридичних відносин нівельований пріоритет правової норми в регламентації відповідних відносин, індивідуалізована сфера таких відносин за суб'єктно-предметною ознакою та закріплено регулюючу роль їх самоорганізації. Вказане дозволяє сформулювати такі ознаки юридичних (правових) відносин: індивідуальна відокремленість їх предмета, суб'єктна сфокусованість, саморегулятивна визначеність та диспозитивна облігаторність.

Список використаної літератури

1. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. М.: Юрид. лит. 1974. С. 19.
2. Иоффе О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1949. 144 с.
3. Толстой Ю. К. К теории правоотношения. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. 88 с.
4. Кечекьян С. Ф. Правоотношение в социалистическом обществе. М.: Изд-во АН СССР, 1958. 185 с.
5. Лукач І. В. Теоретичні проблеми правового регулювання корпоративних відносин в Україні: монографія. Київ: Ліра-К, 2015. 432 с.
6. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Ліра-К, 2014. 628 с.
7. Гиндев П. Философия и социальное познание. М., 1977. С. 161.
8. Чичканов А. В. Социальные отношения в современном российском обществе (социологический аспект): дис. ... д-ра социол. наук: 22.00.08 «Социология управления (социологические науки)» / ФГОУВПО «Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации». М., 2008. С. 19.
9. Волков Ю. Е. Социальные отношения и социальная сфера // Социологические исследования. М., 2003. № 4. С. 40.
10. Кечекьян С. Ф. Правоотношение в социалистическом обществе. М.: Изд-во. АН СССР, 1958. С. 5, 7.
11. Ткаченко Ю. Г. Методологические вопросы теории правоотношений. М.: Юрид. лит., 1980. С. 99—101, 105.

Барбара В. П. Соціальна сутність правових отношений.

Научная публикация посвящена раскрытию социальной природы юридических отношений, которые определены как вид общественных отношений, складывающихся между различными социальными субъектами, их сообществами в стремлении к удовлетворению жизненных потребностей. Эти отношения сплачивают социальных субъектов, между которыми они формируются, воплощают в себе единство их интересов, что происходит посредством индивидуального и нормативного упорядочения социальных связей с помощью системы правовых средств, которые дают им юридическую форму. Последняя является способом организации, существования и функционирования права в обществе, подчеркивая его служебную роль. В результате такого построения соответствующие отношения наполняются взаимокореспондирующей обязательностью поведения их участников относительно предмета и цели их деятельности. Происходит формирование субъективных прав и юридических обязанностей. Возникает юридическое отношение как форма индивидуально предметных общественных отношений, в основе которых саморегулируемо сформированы субъективные права и юридические обязанности, для которых характерна индивидуальная обособленность их предмета, субъектная сфокусированность, саморегулятивная определенность и диспозитивная обязательность.

Ключевые слова: правовые отношения, социальные связи, юридическая форма, общество, субъективные права, юридические обязанности.

Barbara V. P. Social matter of legal relations.

Social publication is devoted to disclosure of legal relations social character. Social relations are shall be determined as a type of social interaction made between different social subjects, their communities in possibilities of meeting vital needs. Such relations more or less put together social subjects in-between of which they are formed, embody unity of interests taking place under mediation of individual and normative social binds regulation using legal remedies system providing them with a legal form. This legal form is considered to be a method of arrangement, existence, functioning of law in the society underlining its official role in society. In consequence of such composition the appropriate relations are filled with mutual correspondence behavioral obligation of their participants relatively subject matter and the goal of the activity of the latter. Formation of subjective rights and legal obligations take place. Legal relation as a form of individually-subjective social relations arises basing on formed self-regulatory subjective rights and legal obligations of their participants for which individual detachment of their subject, subjective narrowness, self-regulatory and dispositive obligation are evident.

Key words: legal relations, social interactions, legal form, society, subjective rights, legal obligations.